

CONTRIBUȚII LA ȘTUDIUL IDEII DE ÎNRUDIRE DINTRE GRECI ȘI ROMANI ÎN ISTORIOGRAFIA GREACĂ

DE

GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU

O investigație asupra atitudinilor manifestate în Grecia față de romani și față de cucerirea romană, în perspectiva ideii de înrudire, este justificată de importanța pe care această idee o are în relațiile politice dintre cetățile grecești și de tendința grecilor de a admite legături, mai mult sau mai puțin directe, cu popoarele vecine, prin intermediul unor conexiuni mitice; ne vom opri mai mult asupra operei lui Polibiu pentru a cerceta felul în care el care a interpretat cucerirea romană în termeni grecești reacționează față de această idee, vehiculată în epoca sa atât de greci cât și de romani.

Atitudinile pe care dorim să le studiem s-au construit pe concepțiile asupra relației dintre greci și non-greci, concepții în care coexistă, din secolul al V-lea, ideea unității fundamentale a neamului omenesc și distincția între greci și barbari ¹, distincție întemeiată nu pe deosebirea de neam, ci pe cea culturală și socială ².

Ideea egalității naturale a tuturor oamenilor este susținută de către o parte dintre sofisti și de către adepții acestora ³ și este apoi reluată de către Aristotel, care elaborează concepția după care neamul omenesc este o specie distinctă, diferită de celelalte prin caracteristici fizice și, în primul rând, prin *logos* ⁴; elevul său, Teofrast, considera că există două motive pentru care grecii, barbarii și, de fapt, toți oamenii sînt unul față de celălalt *οἰκέιοι* și *συγγενεῖς*: « fie pentru că se trag din aceeași strămoși, fie pentru că au aceeași educație, aceleași obiceiuri și aparțin aceluiași neam » ⁵. Eratostene merge mai departe și își exprimă dezacordul față de « cei care împart omenirea în greci și barbari, și față de cei care l-au sfătuit pe Alexandru să-i trateze pe greci ca prieteni și pe barbari ca dușmani » și continuă: *βέλτιον εἶναι ἀρετῇ καὶ κακίᾳ διαίρειν πολλοὺς γὰρ καὶ τῶν*

¹ Distincția între greci și barbari apare cu pregnanță după războaiele medice la Herodot și Eschil și se cristalizează în ideologia panelenică din secolul al IV-lea î.e.n.; cf. discursul adresat de Gorgias grecilor aflați la Olimpia, pentru celebrarea jocurilor, în anul 392 î.e.n. (Philostr., *V. Soph.*, 1, 9), Isoc., 4, 157—159, Pl., *R.*, 469b—471b.

² H. C. Baldry în *Grecs et Barbares*, Vandœuvres-Genève, 1961, p. 69, « The *βάρβαρος*, I suggest, was the man who lacked *λόγος* in both these senses: from the idea that his language did not make sense it was very easy to move to the view that there was no sense, no proper order, in his outlook or his way of life either. » Cf. Isoc., 4, 50.

³ Z. Petre, *StCl*, 5, 1963, p. 69—91, mai ales p. 75—78.

⁴ *E. N.*, 8, 1155 a 16—22. Dar tot Aristotel teoretizează asupra naturii servile a barbarilor (*Pol.* 1, 1, 5, 1252 b 7—9); el îl sfătuiește pe Alexandru cel Mare să-i trateze pe greci ca prieteni și pe barbari ca dușmani (Ps.-Plu., *De Alex. Magni viuit. ac fort.*, 1, 6, 329 b—c).

⁵ Porph., *Abst.*, 3, 25.

Ἑλλήνων εἶναι κακοὺς καὶ τῶν βαρβάρων ἀστέιους, καθάπερ Ἰνδοὺς καὶ Ἀριανούς, ἔτι δὲ Ῥωμαίους καὶ Καρχηδονίους οὕτω θαυμαστῶς πολιτευμένους⁶.

Helenocentrismul istoriografiei și etnografiei grecești⁷ își pune amprenta pe felul în care, încă din secolul al V-lea, de când datează relatări care atribuie întemeierea Romei fie lui Odiseu, fie lui Aineias, fie acestora împreună sau urmașilor lor⁸, cetatea eternă este legată de lumea greacă. Configurația acestor relatări exprimă nesiguranța adusă de includerea în lumea greacă⁹ a unei cetăți puțin cunoscute: originea troiană și apoi originea servilă a întemeietorilor Romei diminuează caracterul grec al acesteia și au putut fi folosite mai târziu, atunci când Roma va deveni un pericol, mai întâi pentru cetățile grecești din sudul Italiei, ca argumente anti-romane. Troienii puteau fi considerați barbari, așa cum o face Isocrate; prima valorizare politică a acestei concepții datează din anul 281 î.e.n., când Pyrrhos, în timp ce îi primește pe trimișii tarentinilor care îi cer ajutor împotriva romanilor, își imaginează că lui, urmașul lui Ahile, îi va fi dat să-i învingă pe colonii troienilor¹⁰. Originea servilă a întemeietorilor Romei, prezentă în ceea ce ar putea fi, după părerea lui Santo Mazzarino, prima versiune greacă păstrată a legendei lui Aineias ca întemeietor al Romei¹¹, era confirmată de constatarea unor diferențe între sclavia de tip grec și cea de tip roman¹².

Acceptarea de către romani a acestor legături are o importantă semnificație politică: genealogiile care făceau ca familii aristocratice romane să descindă din eroi ca Aineias¹³ confereau acestora prestigiu, cunoașterea limbii grecești și a valorilor lumii elenistice contribuia la ridicarea unor familii cum ar fi aceea a Fabiilor¹⁴, iar o dată cu începutul expansiunii, originea greacă sau troiană putea facilita acceptarea de către greci a stăpînirii romane și, ceea ce era mai important pentru cuceritori, ea putea

⁶ Str., 1, 4, 9; vezi nota 4.

⁷ E. Bickerman, CPh, 47, 1952, p. 71: « A greek inquirer in a foreign land did not feel himself bound by the question of what his informant actually meant. The construction he put upon the barbarian account was rather faithful to the historical reality of his own system ».

⁸ Hellanikos din Lesbos, F. Gr. Hist., 4, F 84; Damastes din Sigeion, F. Gr. Hist., 5, F. 3. S. Mazzarino, *Il pensiero storico classico*, 1, Bari, 1966, p. 196—199, consideră că legenda transmisă de Plu., *Rom.*, 2, 8, și atribuită de scriitorul grec unui obscur Promathion este cea mai veche din cele ce ni s-au păstrat asupra întemeierii Romei. După părerea lui A. Alföldi, *Early Rome and the Latins*, Ann Arbor, 1966, p. 251—288, apariția legendei după care Aineias ar fi strămoșul latinilor s-ar plasa la sfârșitul secolului al VII-lea î.e.n. și ar fi un rezultat al expansiunii etrusce în Latium.

⁹ În secolul al IV-lea î.e.n., Heraclide din Pont (Plu., *Cam.*, 22, 3) știa că Roma, pe care o numește πόλις Ἑλληνίς, a fost atacată de o armată venind dinspre nord; cf. E. Wiken, *Die Kunde der Hellenen von dem Lande und den Völkern der Appeninenhalbinsel bis 300 v. Chr.*, Lund, 1937, p. 171, care interpretează Arist., *Pol.*, 7, 9, 2—3, 1329 b în sensul că întreaga peninsulă pînă la Tibru ar fi fost numită *Italia* și ar fi fost astfel « etwa mit μεγάλη Ἑλλάς gleichbedeutend ».

¹⁰ Paus, 1, 12, 1.

¹¹ Cf. nota 8. Originea servilă a întemeietorilor Romei trebuie să fi fost folosită ca argument antiroman cel puțin din secolul al III-lea, cită vreme Aristos din Salamina Ciprului, F. Gr. Hist. 143 F 2(3), insistă asupra comportării compatibile cu statutul de om liber a ambasadei romane trimise la Alexandru.

¹² Cf. scrisoarea adresată de Filip al V-lea locuitorilor din Larissa, *Syll.*³, 543, r. 28—29.

¹³ P. T. Wiseman, G & R, 71, 1974, p. 153—160.

¹⁴ A. Momigliano, *Sagesses barbares* (trad. fr.) Paris, 1979, p. 26.

justifica pretențiile Romei asupra Orientului, și chiar aspirația la dominația universală¹⁵.

În opera sa, scrisă pentru a arăta « în ce chip și prin ce fel de politică a fost biruită aproape întreaga lume în mai puțin de cincizeci și trei de ani și a căzut sub o singură stăpînire, aceea a romanilor »¹⁶, Polibiu acordă puțină atenție înrudirii dintre greci și romani, deși în secolul al II-lea această idee își căpătase deplină sa valoare ideologică și era împărtășită de exponenți de frunte ai aristocrației romane ca T. Quinctius Flamininus și Cato cel Bătrîn. Istoricul din Megalopolis este interesat de « acțiunile popoarelor, cetăților și monarhilor », modul său de a scrie istoria este cel pragmatic, pentru că « tot ceea ce se referă la genealogii, legende, colonizări, legături de rudenie sau întemeieri de orașe a fost spus și respus de o mulțime de autori », dar mai ales pentru că « acest mod de a scrie istoria, care a fost dintotdeauna cel mai util, este util mai ales în epoca noastră, cînd științele și meșteșugurile au făcut asemenea progrese încît oamenii care le cultivă pot, în toate împrejurările, să-și întemeieze comportarea pe principii raționale »¹⁷.

Este destul de greu de stabilit ce credea Polibiu despre originile Romei; argumentele în favoarea acceptării de către acesta a unei origini arcadiene sînt insuficiente¹⁸. Într-un pasaj din cartea a 12-a, Polibiu, polemizînd cu Timaios, consideră puerilă explicația pe care acesta o dădea obiceiului roman de a sacrifica un cal pe cîmpul lui Marte (Timaios afirmase că astfel era comemorată căderea Troiei) și continuă: « atunci toți barbarii ar trebui să se considere urmași ai troienilor, pentru că aproape toți — sau cel puțin cea mai mare parte dintre ei — înainte de a pleca la război sau de a da o luptă decisivă fac un sacrificiu de acest fel »¹⁹. Aceasta reprezintă, desigur, în primul rînd o critică, nedreaptă după F. Jacoby²⁰ a metodei lui Timaios, dar poate indica și o respingere a originii troiene a romanilor.

Polibiu nu își întemeia viziunea asupra romanilor pe ideea înrudirii lor cu grecii; lipsa acesteia nu îi scoate însă pe romani din lumea civilizată iar lumea romană îi este apropiată lui Polibiu care, ocupîndu-se de oamenii

¹⁵ Originea troiană putea legitima prezența romanilor în Asia, așa cum o atestă solemnitățile care au avut loc la Ilion în anul 190, în prezența lui L. Cornelius Scipio (T.L., 37, 37, 1—3). Cf. Iustin, 31, 8, 1—4. În condițiile în care legenda troiană juca un rol foarte important în ideologia romană a expansiunii, atitudinile exprimate față de legenda lui Aineias ar putea să aibă un caracter politic. Astfel, Demetrios din Skepsis (Str., 13, 1, 32—53) admite versiunea homerică după care Aineias nu ar fi părăsit niciodată Troada; cf. E. Gabba în *I canali della propaganda nel mondo antico*, Milano, 1982, p. 84—90 și idem, R.S.I., 84, 1974, p. 630—633.

¹⁶ Plb., 1, 1, 5; cf. 3, 1, 4—9; 6, 2, 3; 8, 2, 3.

¹⁷ Plb., 9, 1—2; despre ó πραγματικός τρόπος cf. P. Pédech, *La méthode historique de Polybe*, Paris, 1964, p. 21—32.

¹⁸ E. Bickerman, *op. cit.*, p. 67, comentînd Plb., 6, 11 a, scrie: « Polybius himself, being an Arcadian, preferred to regard Rome as an Arcadian colony. He must have known from Cato's *Origines* that Lavinia was Aeneas' wife. Yet Polybius made her a concubine of Herakles »; cf. F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius*, 1, Oxford, 1957, p. 665, care-l consideră pe Polibiu « the earliest witness to this particular story of a Pallas, son of Herakles and Launa (= Lavinia), Evander's daughter ».

¹⁹ Plb., 12, 4 b = F. Gr. Hist., 566, F 36, Cf. P. Pédech, *Polybe, Histoires, Livre XII*, Paris, 1961, p. 66—67.

²⁰ F. Gr. Hist., 3 b, p. 557; pentru Timaios, sacrificarea calului era doar « eine Bestätigung für eine alte Tradition, nicht Grundlage für eine Theorie ».

și de obiceiurile de la Roma, « nu se lovea niciodată de dificultăți de înțelegere. Cînd se plimba pe străzile Romei, el trebuie să fi încercat în fiecare moment o senzație de *déjà vu*. El ne dă impresia că mai curînd recunoaște decît descoperă »²¹. Cu toate acestea Polibiu este sensibil la diferențe și recunoaște în lumea romană obiceiuri care trebuie să i se fi părut barbare²²; deosebiri care existau între modul de luptă al grecilor și cel al romanilor joacă un rol important în opera sa²³, dar felul în care luptă romanii este diametral opus felului în care se războiesc barbarii, mai eficient decît cel al grecilor și conform normelor morale ale acestora²⁴.

Argumente întemeiate pe înrudire sau pe negarea vehementă a acesteia sînt, în schimb, esențiale în citeva dintre discursurile²⁵ transmise de Polibiu, discursuri ținute de oameni politici greci, în ultimele două decenii ale secolului al III-lea î.e.n. În primul dintre acestea, rostit la Naupactos, în anul 217, strategul etolian Agelaos, în prezența regelui macedonean și a aliaților greci ai acestuia, îi îndeamnă pe toți grecii să renunțe la războiul dintre ei și să fie atenți la amenințarea care vine din partea barbarilor din vest, romanii și cartaginezii. Regele macedonean, Filip al V-lea, trebuie să se pună în fruntea rezistenței față de imixtiunea romanilor în certurile fraterne ale grecilor; el trebuie să vegheze asupra Greciei ὥς ὑπὲρ ἰδίου σώματος și să apere toate părțile acesteia ὥς οἰκείων καὶ προσήκόντων²⁶.

²¹ A. Momigliano, *op. cit.*, p. 38.

²² Cf. Plb., 9, 6, 3, unde este descrisă atmosfera provocată la Roma de apropierea lui Hannibal: « femeile mergeau din templu în templu, mătura cu părul lor poceaua sanctualelor, așa cum este obiceiul la Roma, cînd o mare primejdie amenință patria ». Un alt pasaj semnificativ este 3, 52, 3, în care Polibiu, relatînd trecerea lui Hannibal prin sudul Galliei, amintește în legătură cu o acțiune înșelătoare a localnicilor, obiceiul de a ieși înainte cu ramuri de măsline și cu coroane, obicei pe care-l consideră răspîdit la toți barbarii ca semn de prietenie; or, Polibiu trebuie să fi știut că și fetiții romani foloseau în situații similare cu cea descrisă în pasajul citat ramurile de măsline; cf. T.L., 1, 24, 6. Ar fi poate exagerat să afirmăm că astfel Polibiu îi include pe romani în rîndul barbarilor, dar, avînd în vedere că în acest pasaj βάρβαρος înseamnă non-grec, această afirmație nu este exclusă.

²³ Cf. de exemplu Plb., 18, 28—32, unde legiunea romană este comparată cu falanga macedoneană.

²⁴ Plb., 13, 3, 7—8: « Doar romanii au păstrat citeva vestigii ale vechilor obiceiuri militare: ei declară războiul, organizează rareori ambuscade, preferă să lupte de aproape și corp la corp »; cf. 1, 57; 1, 64; 2, 20 pentru caracterul agonistic al războiului dintre romani și cartaginezi.

²⁵ În general se admite că discursurile transmise de Polibiu prezintă serioase garanții de autenticitate datorită fermității cu care acesta își expune principiile asupra modului în care discursurile autentice, și nu inventate, trebuie să fie folosite de către istoric; cf. Plb., 36, 1, 2—7. Despre această problemă vezi: K. Ziegler, *R. E.*, 21, 1952, col. 1524—1527; F. W. Walbank, *Miscellanea di Studi Alessandrini in memoria di Augusto Rostagni*, Torino, 1963, p. 211—213, P. Pédech, *La méthode* .... p. 255—302; pentru discursurile panclenice cf. J. Deininger, *Der politische Widerstand gegen Rom in Griechenland (217—86 v. Chr.)*, Berlin—New York, 1971, p. 25—34.

²⁶ Plb., 5, 104, 1—11. O. Morkholm, *C & M*, 29, 1967, p. 240—253, contestă autenticitatea acestui discurs ca și pe aceea a celor rostite de Lykiskos și Thrasykrates, considerîndu-le o creație a lui Polibiu (*op. cit.*, p. 250); cf. replica lui J. Deininger, în apărarea autenticității, Chiron, 3, 1973, p. 103—108 și răspunsul lui O. Morkholm, Chiron, 4, 1974, p. 127—132. Printre argumentele invocate de autorul danez în primul articol citat, p. 250, se numără și o presupusă contradicție între apelul lui Agelaos la unitatea grecilor împotriva barbarilor și invocarea unei posibile intervenții a lui Filip în vest: « It may seem difficult to reconcile the offensive spirit of these few sentences with the defensive and warning tone predominant throughout the rest of the speech. For my own part, I feel that the speech, as it stands, pursues two different lines of thought, and that its offensive and defensive passages have not been welded into an organic whole ». Obiecția ni se pare lipsită de valoare pentru că încă din secolul al V-lea ideea păcii între greci este strîns legată de aceea a războiului cu barbarii.

Apartenența la o Grecie tot mai greu de definit ²⁷ joacă un rol foarte important și în discursurile pronunțate de etolianul Chlaineas și de acarnanianul Lykiskos, în anul 210 ²⁸, în fața adunării spartane; etolianul, aliat cu romanii, invocă argumente care diminuează grexitatea macedonenilor: dominația lor este tiranică și aducătoare de sclavie pentru greci, iar Filip se face vinovat de impietate, în timp ce elenitatea etolienilor este scoasă în evidență prin amintirea faptului ca ei au respins atacul barbarilor conduși de Brennus ²⁹. Lykiskos își apără aliații evocând aservirea barbarilor de către Alexandru cel Mare și evidențiind lipsa de pietate a etolienilor față de temple; adaugă apoi încălcarea de către etolieni a normelor relațiilor dintre greci: conduși de Lattabos și Nikostratos, ei i-au atacat pe beoțieni *εὐρήνης οὐσης*, așa cum ar fi făcut sciții sau galații, în timp ce regele macedonean Antigonos Doson a respectat independența spartanilor, chiar după ce i-a învins pe aceștia în cîmp deschis. Lykiskos consideră că alianța etolienilor cu romanii este în mod esențial diferită de alianțele dintre greci; înainte etolienii luptau pentru glorie și hegemonie, acum, *περὶ δουλείας ἐνίσταται πόλεμος τοῖς Ἕλλησι πρὸς ἄλλοφύλους ἀνθρώπους*. Acțiunea etolienilor este asemenea aceleia a celor care, pentru a-și apăra poziția (*ἀσφάλεια*), introduc în cetățile lor garnizoane mai numeroase decît trupele proprii ³⁰. Într-o manieră caracteristică ideologiei panelenice, Lykiskos vorbește despre Grecia ca și cum aceasta ar fi o unică cetate, idee care lipsește din cunoscutul pasaj în care Polibiu își expune concepția asupra trădării ³¹. După ce recunoaște dificultatea definirii termenului de trădător și a trădării în general, Polibiu afirmă că, după părerea sa, trădători sînt cei care, pentru propria lor siguranță (*ἵδια ἀσφάλεια*) sau pentru a-și satisface urile politice, își dau patriile pe mina dușmanilor, introduc garnizoane străine, solicită sprijinul străinilor pentru a-și atinge scopurile și fac astfel ca patriile lor să suporte dominația unui vecin mai puternic. Situațiile concrete pe care Polibiu le evocă, pentru a-și ilustra concepția asupra trădării, pun în evidență faptul că pentru el oamenii politici nu trebuie să apere interesele generale ale Greciei ci doar pe acelea ale propriei lor cetăți. Astfel, Demostene ar fi acuzat pe nedrept de trădare pe cei care au îmbrățișat cauza lui Filip al II-lea, pentru că făcînd aceasta ei au sporit puterea patriilor lor, iar Aristainos, care a trecut de partea romanilor, merită să fie numit binefăcător și salvator pentru că astfel el a asigurat *ἀσφάλεια ἐκάστοις*.

Ideologia panelenică reapare într-un discurs atribuit de tradiția manuscrisă rodianului Thrasykrates, discurs rostit în anul 207, în care se

²⁷ Plb., 18, 5, 7: *ποίας δὲ κελεύετε με ἐκχωρεῖν Ἑλλάδος καὶ πῶς ἀφορίζετε ταύτην*. Aceste cuvinte au fost adresate de regele Filip al V-lea lui T. Quinctius Flaminius, în timpul întrevederii din toamna anului 198, în legătură cu cererea etolienilor ca macedonenii să părăsească Grecia. Cf. F. W. Walbank, *Commentary*... 2, Oxford, 1967, p. 548—549.

²⁸ P. Pédech, *op. cit.*, p. 265—266, admite pentru aceste discursuri « des traces certaines de la pensée et du style de Polybe ».

²⁹ Plb., 9, 28—31.

³⁰ Plb., 9, 32—39.

³¹ Plb., 18, 13—15; cf. 2, 7, 12: « oamenii cu bună judecată nu trebuie să introducă garnizoane prea puternice pentru apărare, mai ales dacă sînt formate din barbari ».

pun în evidență efectele dezastruoase pe care alianța etolienilor cu romanii le are asupra Greciei, și asupra comportării barbare a romanilor ³².

Ultimul discurs panelenic din opera lui Polibiu pare să fie cel rostit de trimisul macedonean la Panaitolikon-ul de la Naupaktos, din anul 199, discurs pe care nu-l cunoaștem decât prin intermediul operei lui Titus Livius; aici romanii sînt numiți *alienigenae homines*, deosebiți de greci *lingua et moribus et legibus*, romanii sînt barbari și *cum barbaris aeternum omnibus Graecis bellum est, eritque. Natura enim quae perpetua est, non mutabilibus in diem causis, hostes sunt* ³³.

Conceptiile panelenice nu pot fi atribuite lui Polibiu ³⁴; pentru el lumea civilizată îi cuprinde atît pe greci cit și pe romani și pe cartaginezi, similari în organizarea lor politică și militară. Barbaria este pentru Polibiu o stare naturală din care se poate ieși prin educație; unul din scopurile pe care el le urmărește, atunci cînd se ocupă de războiul dintre mercenarii cartaginezilor și aceștia din urmă, este de a arăta « cum și cit de mult se deosebesc obiceiurile unor neamuri amestecate și barbare de cele al celor care au fost educați în spiritul legilor și al ordinii politice » ³⁵. În absența acestei educații, sălbaticii pot fi și grecii, așa cum sînt cynethienii din Arcadia ³⁶.

Polibiu nu are nevoie, pentru a accepta și interpreta stăpînirea romană în termenii competiției pentru hegemonie între greci, de legendele cu privire la înrudirea dintre aceștia și romani; el este conștient că face parte dintr-un grup restrîns de oameni, dotați cu o raționalitate superioară, care le permite să înțeleagă o civilizație multiformă și plurietică, la a cărei expansiune Polibiu a asistat ³⁷.

Mai 1984

Liceul Economic Nr. 2,
str. Hristo Botev, nr. 17, București.

³² Plb., 11, 4, 1—6, 10. Pentru dată vezi F. W. Walbank, *Commentary* ..., 2, Oxford, 1967, p. 274—275.

³³ T. L., 31, 29, 4—16. Doi ani mai tîrziu, în timpul bătăliei de la Kynoskephalai, romanii sînt numiți barbari de către macedoneni (Plb., 18, 22, 8).

³⁴ O încercare în acest sens a fost făcută de R. Laqueur, *Polybius*, Leipzig, 1913, p. 275, citat de F. M. Walbank, *Commentary* ..., 1, Oxford, 1957, p. 213, în legătură cu pasajul 2, 35, 5—6: « Sîntem convinși că datoria istoriei este să amintească astfel de episoade ale soartei și să le transmită urmașilor, pentru ca nu cumva cei de după noi, neavînd nici o idee despre asemenea evenimente, să se înspăimînte de năvălirile neașteptate și nesocotite ale barbarilor, ci, cunoscînd, oarecum, cit de trecător și cit de ușor de nimicît este neamul barbarilor pentru luptătorii pricepuți, să reziste năvălirilor și să încerce toate mijloacele înainte de a le ceda ceva din cele necesare. Cei care ne-au transmis amintirea despre invazia persilor în Elada și a galilor la Delfi au exercitat, cred, o mare influență asupra luptelor ce s-au dat pentru libertatea comună a tuturor grecilor ». Aici, ceea ce este important nu este lupta comună a tuturor grecilor împotriva barbarilor, ci caracterul ordonat și eficient al unei armate civilizate în contrast cu dezordinea unei armate barbare; cf. 15, 12, 8—9 pentru evidențierea acestui contrast în bătălia de la Zama.

³⁵ Plb., 1, 65, 7.

³⁶ Plb., 4, 20—21.

³⁷ Plb., 3, 58, 5—59, 3: « În trecut găsim puțini eleni care au încercat să cerceteze ținuturile de la marginea lumii din pricina imposibilității acestei strădînțe, ... era greu de cele mai multe ori să se viziteze anumite locuri, pentru că unele erau barbare, altele pustii. Apoi și mai greu era de aflat și de cunoscut prin viu grai ceva despre locurile văzute, din pricina deosebirii de limbă ... În vremea noastră însă se poate merge și pe uscat și pe mare, aproape în toate locurile, atît ale Asiei, datorită cuceririlor lui Alexandru, cît și ale restului lumii, datorită stăpînirii romane ».

CONTRIBUTIONS À L'ÉTUDE DE L'IDÉE
DE LA PARENTÉ ENTRE LES GRECS ET LES ROMAINS
DANS L'HISTORIOGRAPHIE GRECQUE

(RÉSUMÉ)

La parenté entre les Grecs et les Romains, utilisée par les deux peuples à des fins politiques contrastantes, dès le IIIe s. av.n.è., est rejetée par Polybe, qui n'a pas besoin d'elle pour interpréter la conquête romaine dans les termes de la lutte pour l'hégémonie entre les Grecs.